

آنها است و البته صحبت از اندیشه‌ها و باورهای اخلاقی یک فرد تا حد زیادی می‌تواند شرح زندگانی او و حتی جامعه هم عصر وی نیز باشد. زیرا اخلاق معمولاً از عمل و نوع زیست فرد جدا نیست و از این رو تاریخ فلسفه اخلاق را می‌توان دریچه‌ای به شناخت زندگی مردمان عصر مورد بحث هم دانست. طبعاً هر کسی که درصد نگارش یا تدوین مجموعه مقالاتی درباره تاریخ فلسفه اخلاق باشد بر حسب اولیوی که اندیشه یک فرد یا موضوعی خاص در ذهن او دارد چپ‌چینش و نظر و نسق خاصی به اثر خود می‌دهد.

سرویراستار ترجمه فارسی این کتاب سه جلدی درباره کریسپ و نوع نگاه‌اش به انتخاب مقالات نوشته است: کریسپ خود از برجسته‌ترین دانشوران اخلاق است و گزینش هایش بی حساب و کزاف نیست. وی آثار فراوانی در موضوعات مختلف اخلاق نگاشته است و به ویژه آشنایی عمیقی با متفکران انگلیسی مانند میل و سجویک دارد. ویرایش کتاب‌های زیادی از جمله اخلاق نیکوماخوس ارسطو را هم در کارنامه خود دارد. اهمیت کار او به ویژه در ویرایش این کتاب مربوط می‌شود به گزینش مدخل‌های مناسب و انتخاب نویسندگان سرشناس. وی هم اندیشه کسانی را مطرح کرده است که شاید در تاریخ اندیشه اخلاقی کمتر دیده شده‌اند اما حق آنها بسی بیشتر بوده است مانند جوزف باتلر، و هم نویسندگان سرشناس و متخصص در هر موضوع را برای نوشتن مقاله مربوطه برگزیده است. البته بی تردید همه نویسندگان جایگاه یکسانی ندارند اما در مجموع افرادی صاحب نظر درباره موضوع انتخابی هستند. در برخی مقاله‌های این کتاب به نکات جالبی درباره اندیشه کسانی مانند لایب‌نیتس و دکارت بر می‌خوریم، از این جهت که قبلاً با اندیشه‌های متفاوتی آنها و تأثیر ژرفی که بر اندیشه دیگران داشته‌اند آشنا بوده ایم اما از اندیشه‌های اخلاقی آنها عمق نفوذشان در دیگران کمتر خبر داشته ایم و اینک در این کتاب این اندیشه‌ها در دسترس است. گمان می‌کنم خواننده کتاب این شانس را دارد که در متنی فارسی و روان اما دقیق به اندیشه اخلاقی غرب از بدو تولد در یونان تا دوره معاصر نگاهی از درون بیندازد، نگاهی که شاید با این سهولت و عمق در جای دیگری امکان پذیر نباشد.

راجر کریسپ در این کتاب چهار مسئله از مهمترین موضوعات اخلاقی که در تاریخ فلسفه اخلاق همواره مورد توجه بوده‌اند اشاره دارد و آنها عبارتند از: نیاز توجیه التزام اخلاقی به ویژه با توجه به چالش خودگرایی، فهم فضیلت و روان شناسی اخلاق، فهم ماهیت اندیشه و زبان اخلاقی، نظم و نسق دادن به اصول خاص اخلاقی و دفاع از آنها.

در باب کتاب باید به این نکته اشاره کرد که مقالات این اثر سه جلدی به مباحث فلسفه اخلاق در غرب اکتفا شده و از هیچ متفکر اخلاقی در جهان اسلام به طور کلی شرف اسمی و رسمی نیست. بر این اساس سرویراستار ترجمه فارسی این کتاب زبان به گله و شکوه گشوده و نوشته است: شاید بیشتر جای گله از اندیشمندان مسلمان باشد که چرا به تاریخ اندیشه عقلانی در جهان اسلام به ویژه فلسفه اخلاق در میان مسلمانان کمتر پرداخته‌اند تا حدی که موجب شکل‌گیری این گمان در ذهن برخی شده است که اندیشه اخلاقی و سیاسی در جهان اسلام منسحق شده و از دوره‌ای به بعد از زایش باز مانده است. این غفلت از تاریخ اندیشه ورزی اخلاقی مسلمانان صرفاً بی توجهی به میراث گذشته نیست بلکه انقطاع از زنجیره‌ای از استدلال‌های فلسفی اخلاقی و سیاسی است که بنه عقلانی اندیشه ورزی عملی ما را با مشکل مواجه کرده و موجب آسیب‌پذیری بیشتر ما در دفاع از آموزه‌های ارزشی دینی هم شده است.

در پایان باید به این نکته تأکید کرد که این اثر ارزشمند که با تلاش و کوشش جدی بسیاری از مترجمان متخصص فراهم شده قابل توجه و تأمل است و علاوه بر آنکه برای آشنایی عموم علاقمندان به تأملات عمومی اخلاقی عقلانی سودمند است می‌تواند متن درسی برای دانشجویان فلسفه و فلسفه اخلاق باشد.

نگاهی به کتاب سه جلدی تاریخ فلسفه اخلاق

همزیستی عاقلانه

• منوچهر دین‌پرست

جلد اول ۱۰ تاریخ فلسفه اخلاق

سید حسن صالحی
محمد حیدرپور
زهرا زینبویی
محمد کوکبانی
حمید بخشنده
علیه بخشنده
مهدی گلزاری
مهدی خسروانی
روح‌الله محمودی

دستنامه آکسفورد
ویراسته راجر کریسپ
زیر نظر محسن جوادی

می‌کنند. ترجمه فارسی این بخش در دو جلد نخست تقدیم خوانندگان می‌شود. اما ۱۱ مقاله پایانی به تطورات یک موضوع اخلاقی مانند اراده آزاد مطابق با تالی تاریخ آن می‌پردازند که در جلد سوم عرضه می‌شوند.

تاریخ اندیشه فلسفی اخلاقی یا به اختصار همان فلسفه اخلاق همیشه مورد توجه بوده و معمولاً در لابه لای تاریخ کلی فلسفه از آن صحبت به میان آمده است. اکثر کتابهای تاریخ فلسفه ضمن گزارش اندیشه فیلسوفان به فلسفه اخلاق آنها هم نظر داشته‌اند. اما باید توجه داشت که تاریخ نویسی حتی آنجا که بیان رویدادهای عادی است همیشه کاری است گزینشی و تفسیری؛ چه رسد آنجا که صحبت از تاریخ اندیشه است. این کتاب شرح زندگی فیلسوفان و عالمان اخلاق نیست، که البته چنین شرح‌هایی هم بسیار نکته‌آموز خواهد بود، بلکه شرح اندیشه

فلسفه اخلاق یا اتیک، شاخه‌ای است از فلسفه که به استدلال درباره پرسش‌های بنیادین علم اخلاق می‌پردازد. درستی و نادرستی امور، شناخت امور خیر و شر، و بازشناسی فضایل، مسائل بنیادین اخلاق را تشکیل می‌دهند. پرسش از این مسائل بنیادین، منجر به شکل‌گیری دو حوزه نظری می‌شود: فرا اخلاق و اخلاق هنجاری؛ فلسفه اخلاق این دو حوزه را شامل می‌شود.

فلسفه اخلاق، یکی از رویکردهای علم اخلاق است و بدون در نظر گرفتن نقش و اهمیت آن، و پیش کشیدن سوالاتی که این حوزه از فلسفه، مطرح می‌کند، نمی‌توان فهم کاملی از اخلاق و اخلاقیات، کسب کرد. نهایتاً فلسفه اخلاق در شرایط بحرانی یا فوری بیش از دیگر علوم انتزاعی به دامن خواهد رسید اما مطمئناً اصول و مسائل اخلاقی که توسط فلسفه اخلاق مورد بررسی قرار می‌گیرند می‌توانند به صورت پیش‌بینی بسیار از رخدادها را ممکن یا غیرممکن سازند. به این معنا که ساختار شکل گرفته اخلاقی پیرامون ما (به عنوان دستاورد اندیشه و فلسفه اخلاق)، رخ دادن امور را از صافی اخلاقیات حاکم رد می‌کند و در نتیجه شناخت این محیط اخلاقی به ما در تصمیم‌گیری‌های موقعی مان کمک فراوان خواهد رساند.

با این تعریف که ارائه شد باید به این نکته اذعان داشت که اندیشمندان و صاحب نظران تعاریف متعددی برای علم اخلاق ارائه داده‌اند و این تعاریف در جزئیات با هم اختلاف دارند. به هر روی کتابهای متعددی هم در زمینه اخلاق و فلسفه اخلاق در ایران منتشر شده که بسیاری از آنها قابل توجه و تأمل هستند که می‌توان به درس‌های فلسفه اخلاق اثر ایمانوئل کانت، درآمدی به فلسفه اخلاق اثر آ. اف. انکینسون، فلسفه اخلاق اثر جیمز ریچلز اشاره کرد.

به تازگی کتاب سه جلدی «تاریخ فلسفه اخلاق» که ویراسته راجر کریسپ، استاد بازنشسته دانشگاه آکسفورد، است توسط گروهی از مترجمان و با سرویراستاری محسن جوادی، پژوهشگر فلسفه اخلاق و استاد دانشگاه قم، توسط انتشارات هرمس منتشر شده است. این کتاب ارزشمند که در ۱۴۲۰ صفحه گردآوری و ترجمه شده را می‌توان اثری مهم و راهنما برای علاقه‌مندان به حوزه اخلاق و فلسفه اخلاق بشمارد. راجر کریسپ که پژوهشگر و استاد فلسفه دانشگاه آکسفورد است از سال ۱۹۷۹ فعالیت‌های علمی خود را در دانشگاه آغاز کرد و پژوهش‌های عمده‌اش در حوزه اخلاق به خصوص اخلاق هنجاری و اخلاق عملی است. او در پیشگفتار کوتاه‌اش بر این کتاب می‌گوید در اصل این اثر تاریخ اندیشه‌های اخلاقی یا همان تلاش عقلانی عالمان برای یافتن پاسخ به پرسش اصلی اخلاق یعنی «چگونه باید زیست» است. اما مقاله‌ها به گونه‌ای نوشته شده‌اند که تا حد ممکن به حیطه کار تخصصی فلسفه اخلاق یعنی ارزیابی و نقد دیدگاه‌های اخلاقی فیلسوفان در موضوعات مختلف هم مربوط اند. به گفته وی، تلاش شده است تا در گزارش اندیشه اخلاقی گذشتگان و ارزیابی و نقد آن‌ها تا حد ممکن ربط و نسبت آن‌ها با اندیشه‌های امروزی اخلاق دیده شود.

به هر حال، انتشارات آکسفورد از سال‌ها پیش مجموعه‌ای با پیش‌عنوان هندبوک (دستنامه) در موضوعات مختلف منتشر می‌کند که از شهرت و اعتبار علمی زیادی برخوردار است. هدف از نشر این کتاب‌ها در دسترس قرار دادن پژوهش‌های قابل‌استناد و نیز به روز در موضوعی خاص است و مخاطبان اصلی آن‌ها استادان و دانشجویان تحصیلات تکمیلی‌اند. تاکنون بیش از هزار مورد از این هندبوک‌ها منتشر شده که دهها مورد مربوط به فلسفه است و در این میان کتاب حاضر درباره تاریخ فلسفه اخلاق است که ما در نظر داریم نگاهی اجمالی به این اثر داشته باشیم.

کتاب در دو بخش نظم و نسق یافته است. ۲۸ مقاله اول که بخش عمده کتاب را تشکیل می‌دهند به کلیت اندیشه یک متفکر یا جریان می‌پردازند و همه موضوع‌های مهم اخلاقی را که در آثار آن نویسنده یا آن جریان وجود دارد مطرح

دومین باری که «نه» گفتم به علی اصغر حکمت بود مرحوم علی اصغر حکمت خواست که من مجله شیر و خورشید را اداره کنم.

پس از آن به سعید نفیسی «نه» گفتم و مدیریت مجله پیام نوین را نپذیرفتم.

پس از آن به تقی‌زاده «نه» گفتم. تمایلی نشان می‌داد که من به مجلس سنا بروم و به امور تحریری او کمک کنم.

پس از آن به مجتبی مینوی «نه» گفتم. وقتی در ترکیه بود فرمود که برای پیشرفت کارهای مربوط به تهیه میکروفیلم از دانشگاه بخواهد که مرا مأمور آن بلاد کنند.

پس از آن بار دیگر به علی اصغر حکمت «نه» گفتم. وقتی وزیر امور خارجه شد علاقه داشت مرا به آن وزارتخانه منتقل کند و می‌گفت به کتابخانه و اسناد آنجا باید سر و سامان داد.

پس از آن به آورنده پیشنهاد قبول رابزنی فرهنگی در افغانستان «نه» گفتم.

پس از آن به دهندگان نخستین جایزه فروغ فرخزاد «نه» گفتم.

پس از آن به مهرداد پهلبد وزیر فرهنگ و هنر «نه» گفتم. در اواخر دوران پهلوی (۱۳۵۶) بی آنکه قبلاً پرسشی از من شده باشد حکمی برایم فرستاد که به عضویت [...] نصب می‌شوید.

پس از آن به دکتر حسین نصر «نه» گفتم. در پاریس بودم (۱۳۵۷) و قصد رفتن به آمریکا داشتم. از تهران به من تلفن کرد و گفت چون کارمندان کتابخانه پهلوی اعتصاب کرده‌اند ضرورت دارد که فوری به طهران بیایی و تصدی امور آنجا را به عهده بگیری.

پس از آن به دکتر احسان یارشاطر «نه» گفتم. می‌خواست که عضویت شورای وقفی ایرانیکا را بپذیرم.

پس از آن به انجمن آثار و مفاخر فرهنگی «نه» گفتم قصدشان بر آن بود که مجلس بزرگداشت برایم بگیرند.

پس از آن به سید کاظم بجنوردی «نه» گفتم. ایشان در سمت ریاست کتابخانه ملی مرا به مراسم چهره‌های ماندگار معرفی کرده بود. (ص ۴۰۶ تا ۴۰۸)

مشخصات کتاب:

این دفتر بی‌معنی، به کوشش بهرام و کوشیار و آرش افشار، نشر سخن، ۱۴۰۲، ۷۰۳ صفحه.

